

◆ VIKERKAAR ◆

II. AASTAKÄIK.

Nr. 1

R. K.Ü. „KOOL“ TALLINNAS. E.

Noorte kirjandus.

Prof. M. J. Eiseni kogutud ja välja antud rahva-
luule kirjandus, mida noortele lugemiseks
soovitame:

EESTI KOHALIKUD MUISTEJUTUD
I-III.

TALUPOISID KUNINGATE VÄI-
MEESTEKS.

HANSU RAAMAT.

LUUPAINAJA.

NÄKIRAAMAT.

EESTI NALJA.

V. Ridala KALEVIPOEG on Kreutz-
valdi lugulaulu ümberkirjutus. Ilus-
tatud A. Roosilehti piltidega.

Kangelasrahvaste muinasvõitlusi kuju-
tavad järgmised raamatud:

Anna Haava GREEKA MUINAS-
KANGELASED.

(Andra ja Schneideri järele).

- " -

ROOMA MUINAS-
KANGELASED.

(Schalki j.)

Ed. Bornhöhe TASUJA.

- " -

VILJANDI MÄSS.

Kaks viimast on jutustused Eesti vanastajast.

K. ü. KOOL, Tallinnas.

TUHAT JA ÜKS ÖÖ.

Hommikumaa muinasjutud. Kõige põnevamad
ja luulerikkamad muinasjutud maailmas.

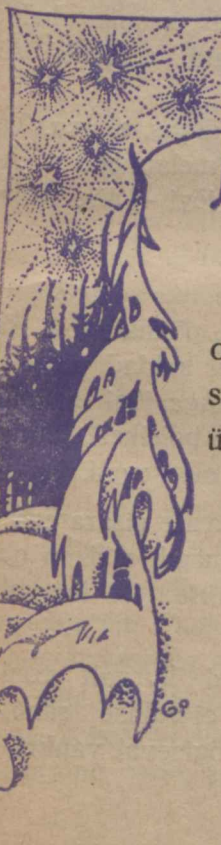
№ 1.

Vastutav toimetaja M. Nurmik.
Tegev toimetaja A. Oengo-Johanson.

1923.

TAEVAS ON VALGE JA SININE.

Soome rahvalaul. Tõlk. A. A:i.

Taevas on valge ja sinine
ja täis ta tähekesi,
nii ka minu süda noori
täis on mõttekesi.

Aga ei muile ma ilmuta
oma südame kurbuseida,
sünge mets ja tähtis taevas
üksi tundvad neida.

UUS AASTA.

L. T.

u ukse ees vanaaasta viimsed tunnid. Ju katab ilma hämarik — aga loodus on nutul.

Näe, eemal nõlvakul seisab kaasik, halasti on ta, häbeneb ja nutab pisaraid, milliseid võib ainult raagus kaasik nutta.

Ei asu rindu valge talve tundmus, ei asu. Taevas vaid pisardab, täidab hinge hilissügise melankoolsus. Aga mets ei mühise, lained ei kohise, ei vahuta jõgi — liig vaikne, liig vaikne, ei ole sügis!

Või on see koguni kevad? —

Lookleb läbi punakas-mustade aasade, põldude jõgi, kannab voogudes mõnd valget jäätükki, enesel kaldad valgelapilised — just nii kui kevadel sulab lumi. Aga jõgi ei kohise, veepind ei tõuse, jääpangad ei raksu, ei ole poisikesi jäätükki del hüplemas, liig vaikne, liig vaikne — ei ole kevad.

Langevad tinasest taevast ühes voolavate pisaratega üksikud lumihelbed. Ärge narrige emakest-maad, teid on oodatud, te langete, aga sulate, ent maa on porine, teie ilus valgus tallatakse mutta.

Tusane taevas, tusane maa, inimesed kurvalt ronivad mööda sopaseid teid. Ei kõlise aisakell, ei sahise saan, ei norska täkud kirikuteel. Talutaat ronib logiseval vankril läbi põhjatumaks kulunud roobaste.

Ning säravad tuled kirikus, aga õues mustab maa. Tahaks, et sajak saksu lund, siis kõliseksid kirikuteel kuljused, helgiks valgus kõrgeist jumalakoja aknaist õue valgele lumele, ent siis astuks igauks vaikselt rõõmul kirikusse, jumalaga jätma vana aastat. Ma ei kaota lootust, võib olla just keset ööd langevad paksud helbed ning hommikul on ilm puhas, valge. Ehk matab loodus vana aastat, tal on lõpmata kahju tast lahkuda, nüüd saab aasta vanemaks, aga kes tahab siis vanaks saada? Aasta ei püsinud, ta oli ise vanaks saanud, läks ära, jättis leinama looduse ta lastega. —

Ent nüüd peab ootama, kuni kell lööb vägevalt, pühali-kult 12, kui vana aasta suleb silmad ning noor, punapõskine tärkab aegade kodust, tõuseb ja naeratab kui võitja, kelle ees nõrgem peab kaduma. Ja siis on metsad, maad valgeis ehteis, sest kes julgeks nutul vastu minna röömsale vägilasele — uuele aastale. Siis vast hüüab loodus oma lastele — vana on unustatud, kõik on uus. Siis kõlisevad kuljused läbi valge looduse ja puult langevad säravad kristallid. Norskab kirikulise tuline täkk, nina härmatanud, lumi rudiseb tuliuue saani jalaste all. Mustade täppidena kaovad sõitjad pikas rongis kaugele, kaugele — trill, trall, trill, trall. . .

Nüüd löi kell 11. Õues nagu vingub tuul, aga räästalt pladiseb vesi, ei tule lund. Otsin üles tinapanni, tüki tina ning veepange. Süütan puud ahjus, ajab vingu sisse, ei taha needki esiti hästi põleda. Neil valus, vesi susiseb otsist, ise kiunuvad, aga leek on nii ahne, nad väänlevad varsi ta kaisus. Sulab tina, sulab ja aurab, katsun läbi oma õnne tulel, kas ta on ka puhas kui kuld. Süda põksub, ma ei vaata kordagi õue, sääi vist pilkane pimedus. On saabumas kesköö ja pean enesele õnne valama — ei tule igatsetud lumi, ei tule.

Võib olla, ei saanud looduse isa nii järsku üleminekuga toime, ta ju kurtis kadunud aastat ent nüüd läheb sellele noorelegi leinarüüs vastu. Olgu nii, ehk küll pööraselt ootasid hiilgavate kristallide langemist.

Nüüd tõusis seinakella vasar — hoian panni valmis veepange kohal — üks, kaks, kolm. . . Turtsatades, vingudes langes õnn vette, suits tõusis taeva poole, ehmatusest kargle-

sid mõned õnneterad vastu käsi. Aga nüüd ta ise sääl pange põhjas sätendab, õnn, õnn! Käärin käised ja haaran ta järele.

On tükike meistritööd mu peol, nii osav, nii kunstlik, imestama panev. On hõbedane loss, või laev, millel väga palju nikerdusi; võib olla ka maastik, mägede, kuristikkudega, aga kõige rohkem siiski laeva taoline lainetaval merel. Just nii see on. Laeval on rutt, vesi vahutab, kargab kõrgele laeva külge mööda üles. Tükike õnne on eraldi — kotka taoline, tiivad laotatud lennule. Nii istun mõttes, õnn põlvil —

Kaugele see laev mu viib, kas alati meri nii pahur tormine, kas alati peab võitlema hädaohtudega, mis ähvardavad laeva. Ilmlõpmata võitlus. Kui nüüd tuleks valget lund, muutuks ilm nutult rõõmule, siis vast oleks kergem —

Jah! Tuli küll tasane valge lumi, kuid siiski läbi pisa-rate tuli — ja hommikul kaebasid üksikud kuljused kirikuteel — kes teab miks nad kaebasid. —

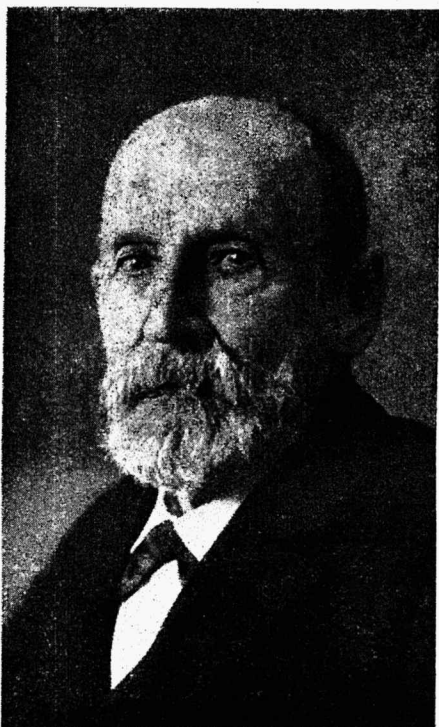
TALVINE HOMMIK.

Kaskvere.

Vasttõusev päike kuldab härmand puie latvu . . .
 Kui muinaspuu täis ilu seisab naeratavalt kuusk.
 Ju vaikind tuul, mis eila peksis oksti lõtvu,
 nüüd soikund selle tühi viha, hajameelne tuisk . . .

Täis valget sära silme ees on talve maastik:
 kõik ümbrus ehitud on puhta, pehme lumega,
 ning kadund sünge igapäisus, hingel vastik.
 Kõik üksteist tervitamas lahke rõõmsa ilmega.

AUGUST WEIZENBERG.

es teist ei ole näinud August Weizenbergi kujusid „Koitu“, „Hämarikku“, „Vanemuist“, „Lindat“ jne. — kas või päevapiltlisel vaatekaardil või ajalehe illustratsioonil?

Nende tähtsamate Eesti kujude looja, Eesti kujur August Weizenberg, suri 21. novembril 1921. aastal 84-aastase raugana, kes aga hingeliselt kunni viimase ajani oli elurõõmus ja noor. Just Eesti kujurina on Weizenberg meile iseäranis tähtis. Tema on üleüldse üks vanemaist Eesti ärkamisaja tegelasist: kirjanik, komponist ja keeleliste uudisvormide otsija ühtlasi, juba vanasti isa Jannseni kaastööline väljamaal, vanem kui Jakobson, Koidula, Kunder, Veske, Hurt, Hermann ja teised. Ainult Jannsen ja Kreutzvald ja veel mõni teine olid temast vanemad. Niisamuti on

ta pea esimene kunstnik Eestis, kes otsis oma kujudele aineid Eesti muinasluule alalt, ja on peaaegu ka ainsaks selle-sarnaseks jäänud kunni kõige viimase ajani. Küll on vahepeäl olnud ka teisi rahvuslikke kujurid, kuid just viimasel ajal on nende arv äärmuseni kokku kuivanud.

Ometi algab iga rahva juures kunstiline arenemine just oma rahvusliste kunstteoste tekkimisega, mis igale oma rahva pojale ja tütrele iseäranis armsad, — palju enam kui iga-sugu võõraste kunstnikkude tooted, ja selle poolest on August Veizenberg kui kujur meie südamele iseäranis lähedal.

Veizenberg on sündinud 25. märtsil 1837. a. (v. s. järele) Kanepi kihelkonnas, Erastvere vallas, Ritsiku kõrtsis. Isa oli tal linnast tulnud ja väljaõppinud kingsepp, kuid oma sissetulekute suurendamiseks oli ta hakanud kõrtsipidajaks. Hiljem ostis isa Naha külast, mida selle vaesuse pärast „nälja-külaks“ kutsuti, omale väikese Jaanimihkli majakese. Varsti suri poisikese isa, ja ta ema, kel pääle Augusti veel 3 tütart, jäi äärmiselt kitsastesse oludesse.

Seepärast tuli Veizenbergil juba noorelt hakata karjas käima, lubjakive korjata ja hiljem talupoegade juures päevili-seks käia, kus talle iseäranis raskeks tööks oli rehepeksmine ja linakolksimine, mida öösel toimetati.

9-aastaselt pani ema poja Kanepi kihelkonna kooli. Veizenberg — väikese kasvuga, nagu „väitsa pää“, nagu teda sääl hüüti, oli küll vaikse iseloomuga poiss, siiski sai ta vahest mõne silmapaistvama, kuid ühtlasi algupärase vallatusega toime.

Kord tuli ta kooli toonekurena: ta oli endale kasuka pahupidi selga pannud, käsi varrukaga oli kaelaks ja kepp käes nokaks, millega ta koolilapsi äigas. Lapsed olid algul üsna ehmatanud. Alles kui õpetaja Karl Treffner, keda lapsed väga armastasid, poisi kraest kinni haaras, aga talle ometi midagi ei teinud, pääle paari noomiva sõna, millega ta poisi poole pöördus, selgus asi ja pakkus lastele küllalt nalja.

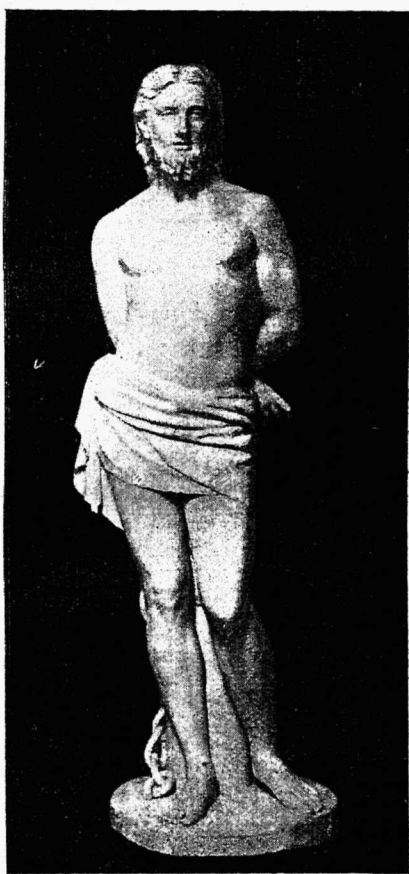
Teine kord tegi Veizenberg puust noa ja värvis selle pää sõrmest lastud verega punaseks, ning vahetas selle nal-

jaks ühe teise poisiga päris noa vastu ümber. Koolivend oli „pettust“ märgates älgul üsna haavatud. Oma noa sai ta hääsüdamliselt Veizenbergilt muidugi tagasi.

Sellesama kihelkonnakooli õpilasena tegi Veizenberg ka oma esimese kuju. Ülemaal nimetatud õpetaja, Karl Treffner,

Linda.

Kristus.

oli koolilastele talvel sulaga õues lumimehe teinud. Veizenbergi abi ta, poisikese suureks kurvastuseks, selle töö juures ei tarvitanud, selle liig väikese kasvu pärast. Kuid August tegi oma kodus Naha külas üksi ühele kõrgemale kohale niisama tubli lumimehe, mis külma tõttu möödakäijatele las-

tele kaua lõbu pakkus. Hiljem pani noor kujur lumimehele veel päris loomuliku mütsi pähe. Siis läks säält juhtumisi üks külapoiss oma isaga mööda. Nähes Veizenbergi esimest kuju, hüüdis ta vaimustusega: „Isa, kae, mis tuu om!“ Küll oli siis meie noor kujur oma töö pääle uhke.

Tuli aeg, et pidi noore Augusti tulevase ameti pääle hakkama mõtlema. Algul taheti teda Volmari linna potisepa juurde panna, kuid mõisasaksad ei lubanud oma teoorje linna, sest nad kartsid, et need säält tagasi mõisatööle ei tulegi. Nii jäi see nõu katki.

See oligi Veizenbergile meele järele, sest tema ise talitis meeeldi tiseriks hakata. Poisikese emal läks korda poega Kastre mõisa ühe tiseri juure õpipoisiks panna. Sääll oli ta algul hobuserakendajaks, liimikeetjaks, laudadeladujaks, teenijatüdruku jooksupoisiks ja kartulikoorigaks; viimane amet oli V-le iseäranis vastumeelt. Hiljem hakati talle tõsisemat tööd andma. Isegi vabal ajal usinasti töötades teenis ta siin niipalju, et oma emagi sai aidata. Ka oli tal siin puhas leib süüa, mis Naha külas haruldaseks asjaks oli, nii et noormees oma saatusega siin üsna rahul oli.

1858. a. pani Veizenberg Tartus esimesel põllutöö-näitusel oma tehtud nõelatoosi välja, mille eest ta ootamata 5 rbl. auhinnaks sai. Poisike oli selle esimese auhinna üle väga õnnelik.

Hiljem pani ta näitustele veel mõndagi välja, muu seas oma väljaarvatud kartulivõtmise masina, ja sai suuremaid auhindu, kuid need ei teinud noort Veizenbergi mitte enam nii õnnelikuks, kui see esimene auhind.

Erastveres juba iseseisvaks tiseriks olles kogus ta juba niipalju raha, et võis 1862. a. Saksamaale — Frankfurdi linna Ooderi jõe ääre reisida, et peenemat tiseritööd õppida. Poole aasta pärast sõidab ta siit Berliini.

Peenemat tiseritööd tehes tuli Veizenbergil tegemist teha ka puunikerdamisega. See aga on juba päris kujuvooli-

mise kunstile õige lähedal. Berliinis hakkas Veizenberg kunstiakadeemia pühapäeva koolis skulptuuri ja joonistamist õppima.

Varsti tuli ta kodumaale, kust ta Peterburi sõitis, et säälses akadeemias edasi õppida. Kuid siin ei tulnud talle vastu, ja ta pidi tagasi Saksamaale, säält Viini ja Rooma rei-

Kalevipoeg.

Hamlet.

sima. Rooma jäi ta 17 aastaks. Sääl oli ta kunstniku tegevuse hülgeaeg.

1890. a. sõidab ta uuesti Peeterburi, aga akadeemias on tal veel vähem õnne. Nii hakkab ta iseseisvalt skulptorina tööle ja töötab 1914. aastani, mil ta Tallinna üle kolib.

Siin kustus ka selle visa ja väsimatult edasipüüdja

Eesti mehe elu 21. nov. 1921. aastal, kes enda ja oma rahva nime oma kujudega kaugele väljaspoole kodumaad on kannud.

Päale kujude on Veizenberg teinud paljude vanemate Eesti tegelaste rinnakujusid, nagu Jannseni, Jakobsoni, Hurti, Hermanni, Kreutzvaldi ja teiste omad.

Elagu ta mälestus, kustumatult igas Eesti südames!

A. K.

TALVITUSPAIK STUDJOONÕIL

D. N. Mamin-Sibirjaki järele J. Oro.

I.

hju ääres naril lebas vanamees kulunud põdranahkse kasuka all. Ei teadnud ta, kas oli vara või hilja, ega võinudki teada, sest taevast katsid madalad tinahallid sügispilved ning väljas valgenes hilja. Tõusta ta ei tahtnud: hurtsik oli külm ning pikemat aega valutasi selg ja jalad. Polnud ka magamiseks isu, ja ta lebas ainult, et mööduks kuidagi aeg. Polnudki rutata vanakesel kuhugi. Teda äratas rammestusest tasane kaapimine uksele, — tikkus tuppa Musgarko, väheldane, kirju Voguli² koer, kes vanamehe seltsiliseks juba kümnenдат aastat.

„Ma sulle näitan!...“ urises lebaja ning tõmbas pää sü-

¹ Studjoonõi — jõgi Siberis; ² vogulid — Soome-Ugri suguharu, elutseb põhja-Uraalis.

gavamale kasuka alla. „Vaata mul unerahu rikkujat! Küll ma sind õpetan!...“

Ajutiseks lakkas³ koer kaapimast, ent mõne silmapilgu pärast ulvas⁴ pikalt ning härdalt.

„Susi sind söögu!“ manas⁵ vanamees ning ajas enda aegamisi püsti.

Pimedas kobades leidis ukse, avas selle, ning nüüd selgus, miks valutab selg, miks hulvas härdalt ning pikalt koer. Kõik, mis näha läbi ukse avause, oli kaetud paksu lumivai-baga. Ning selgesti nägi vanakese silm, kuidas heljus õhus tihe kude pehmeist ehmelist lumihelbeist. Hurtsikus oli veel pime, ent väljas valges lumehelgis oli näha kõik — jõe taga looklev hambuline metsaviir, tursunud mustav jõgi ning selle kaldal kaugele vette ulatav kivikink. Tark koer istus ammuli-oleva ukse lävel ning silmas peremeest targa, kõikemõistva pilguga, nagu tahaks oma käskijalt midagi küsida.

„Tähendab, lõpp!“ vastas vanamees koera tummale küsimusele. „Pole parata midagi — möödab, mis möödab!...“

Koer liputas saba ja kiunus tasa ning sõbralikult.

„Mis teha, Musgarko! Möödab meie ilus suvi. Nüüd poeme koopasse...“

Järgnes kerge hüpe ning Musgarko oligi koopas. Aeglaselt kobas talle järele pikaldane peremees.

„Ei salli talvet, mis?“ rääkis vana koeraga, säades küdenema iganenud paekivist ahju. „Ei meeldi, mis?“

Lõõmav tuli ahjus valgustas toa nurka ning tagapool olevat nari. Kaugemal hämaras mustasid nõgised seinapalgid, paiguti hallituses valendavad. Seinal rippus kalavõrk, uued pooleldi koetud viisud ning puukonksul tolgendasid mõned orava nahad. Lähemal ahjule, leegitseva tule paistel, istus vanamees ise, hall, küüru vajunud, moonutatud lõustaga,⁶ mis näis pöördud teisele küljele. Vasak silm oli välja jooksnud ning tursunud laug katis võigast⁷ tühet. Muide,⁸ näo jõledust varjas osalt tihe, hall täishabe. Musgarkole aga polnud peremees ei ilus, ega inetu.

³ lakkama — järele jätma (midagi tegemast); ⁴ ulus; ⁵ manama — needma, vanduma; ⁶ lõust — veider näomoonutus, inetumaks kistud nägu; ⁷ võigas — kole, õudne; ⁸ muide — muu seas.

Senni, kui askeldas⁹ vanamees ahju juures, valgenes väljas. Hall talvhommik tükkis vaevaliselt valla. Näis, kui oleks valus pilvi peidus nägemata päikeselgi tõsta valgustamiseks rusket pääd. Vaevalt võis seletada ähmases hurtsikus tagaseina, millele kinnitatud rasked puuridvust narid. Oli ju ainukeseks valguslätteks ahtake aken, ning seegi kaetud pooleldi kalapõiega. Musgarko istus lävel, seirates¹⁰ kannatlikult peremeest ning liputas ajuti saba. Pole koeragi kannatus igavene ning Musgarko ulvas jälle teenelt.¹¹

„Kobe, kohe, ära asjata rutta“, ütles vana ning nihutas maimekatla veega tulele. „Jõuad, jõuad...“

Musgarko heitis ludukile põrandale, toetudes esimestele käppadele, ega pöörnud peremehelt silmi. Kui vana viimati auklise, paikamata kuueräbala õlule viskas, haugatas koer rõõmsasti ning termas läbematult uksele.

„Sääl ta on, mu ristлуу valu“, seletas käigul vanamees koerale. „Eks ta olnudki halva ilma ennustajaks.¹² Näed, kuis tuiskab...“

Ainsa ööga oli ümbruses kõik muutunud. — Mets paistis lähem jõgi kitsam ning madalad, hallid pilved olid maa lähedale laskunud, pea riivaksid nad omal käigul puie latvu. Üldse oli kurb pilt ümbruses. — Lumihelbed keerlesid nukralt ning langesid hääletumalt kaamele¹³ maapinnale. Vanamees vaatas tagasi oma hurtsiku poole — sääl, selle taga oli rooste-soo kidurate põsastega ning kõva soorohuga. Väikeste vahe-dega laialdus see versta viieteistkümne kaugusele ning eraldas vanakese eluaseme tervest elavast ilmast. Ning, kui pisike oli täna hurtsik vanamehe meelest, otsekui oleks vaibunud ainsa ööga pooleldi maa sisse.

Jõerannal seisis lootsik. Musgarko sööstis¹⁴ esimesena sellesse ning, toetades esikäpad pardale,¹⁵ vaatas teraselt üles-jõge, sinna kus ulatas tinahalli vette määratu kivikink, ning kiunus tasa.

⁹askeldama — kiiresti talitama; ¹⁰seirama — tähele panema, silmas pidama; ¹¹teenelt — vaikseit; ¹²ennustaja — ettekuulutaja; ¹³kaame — surnukahvatu; ¹⁴sööstma — hüppama, tormama; ¹⁵parras — paadi (laeva) serv.

„Ära hõiska enne õhtut!“ hüüdis talle vana. „Oota, ehk pole viimati midagi...“

Koer teadis, et oli midagi ning kiunus jälle: ta nägi sukelduvaid¹⁶ korke vees, säääl, kus teadis olevat võrengusse¹⁷ lastud püünise. Pikkamisi liikus vene üles-jõge; vanamees tõukas seda ridvaga, harkis jalu ühetaolisi aeglasi liigutusi tehes. Teadis temagi, koera kiunumise järele otsustades, et saak on. Püünis oli tõesti keskkohalt sügavasse vajunud, ning paadi lähenedes vajusid kõik korgid vee alla

„On, Musgarko...“

Püünise moodustas põiki jõge tõmmatud roosk peenikeste nõörist ning jõhvist õngeniitidega, mille otsa kinnitatud terav õng söödaga. Sõudes püünise otsani, hakkas vana seda pikkamisi ning ettevaatlikult paati rebima. Saak oli hää: kaks suurt siiga, mõni lõhe, üks haug ja tervelt viis sterladi. Haug oli määratu suur ning temaga palju tegemist. Vanamees tõmbas ta ettevaatlikult paadi lähedale ning uimastas tugeva ridvalöögiga pähe, siis alles tõstis määratuma kala paati. Musgarko istus vagusi keulas¹⁸ ning seiras peremehe tegevust.

„Armastad sterladi?“ narris vanamees koera, kala näpu vahel liputades. — „Aga püüda ei oska... Oota, keedame täna kalaleent... Jah, halva ilmaga hakkab kala paremini õnge. Eks ta nüüd jää võrengasse talvitama ning sääält ei hakkagi me teda püüdma: nii, kui nii on kõik meie... Aga nüüd koju!.. Lõhed riputame kuivama ja müüme pärast kaupmeestele...“

Vanake kogus kalu juba kevadest saadik: ühe osa kuivatas päikese paistel õues, teise aga lasi hurtsikus kõvaks kuivada. Muist viskas kaevutaolisesse sügavasse auku, need olid määratud Musgarkole toiduks. Värsket kala oli vanamehel aasta otsa küllalt, ainult ei jätkunud soola selle soolamiseks. Ka leivast tuli mõnikord puudus, nagu oli see nüüdki. Talle jäeti leivatagavara talvest talveni.

„Varsti tuleb voor“, seletas vana koerale. — „Tuuakse meile leiba ja soola ning ka laskemoona... Aga, vaata. Hurtsik on meil üsna lagunud, Musgarko!“

¹⁶sukelduma — vee alla sulpsama; ¹⁷võreng — sügav koht jões;
¹⁸keul — paadi (laeva) nina.

Sügispäev on lühike. Kogu aeg askeldas vana hurtsiku ümber, parandas siit ning säält, et talvel päävari kindlam oleks. Paiguti oli sammal lähedest välja pudenenud, mõnes kohas palk mädanenud, üks majanurk oli täitsa viltu vajunud, vaata, et kukub teine veel ümber. Ammugi oleks vaja olnud uus hurtsik ehitada, aga, mis sa üksi ikka teed.

„Ajan kuidagi talve üle“, kõneles vanamees endamisi, raske kirvega seinale kompsides. „Aga, vaata, tuleb voor, siis...“

Mahasadanud lumi juhtis kõik vanakese mõtted ikka voori juure, mis oma esimese teekonna tegi ikka kohe päale jõgede jäätamist. Inimesi nägigi ainult üks kord aastas, see pärast polnud ime, kui vana vaid voori tulekust mõtles. Musgarko mõistis peremehe iga sõna: vanal oli vaja ainult „voor“ nimetada, ning kohe vaatas koer üles-jõge, rõõmsasti kiunudes, nagu tahaks öelda, et vaata, säältsamast künka tagant ta tulebki.

Hurtsiku kõrvale oli ehitatud suur, madal hoone, mida suvel aidaks tarvitati, kuid talvel leidsid säält voorimehed ulualuse. Et hobustele tuisuse ilmaga varju pakkuda, ehtas vana hoone lähedale tiheda hageriku.¹⁹ Vahule sõidetakse talvel hobused, higistuvad, aga tuul on kõle, iseäranis ida poolt tulev tuul. Oi, kui külm on tuul mõnikord, — isegi puu ei kannata seda välja ning pöörab oksad teisale, kus soem, kust kevadel linnud lendavad.

Töö lõppedes istus vanake hurtsiku akna alla puupakule ning mõtles. Koer kükitas jalge ette, asetades targa pää peremehe põlvile. Millest mõtles vanamees? Esimene lumi rõõmustas teda alati, aga kudus ka hinge nukruse koe. Tuli meele möödunud elu ning kõik, mis sinna maha jäänud, nende mägede taha säält, kust voolas Studjooni. Oli tal ju oma maja, perekond ja omaksed, ent nüüd pole midagi enam sellest. Elas kõigist kauem, ning nüüd siin lõpetab eraku²⁰ elupäevad — pole kedagi, kes surmatunnil silmadki suleks. Ah, raske on rauga üksindus! Ümberringi mets, igavene vaikus, pole ainust hinge, kellega sõnakesege vestaks. Ain-

¹⁹ hagerik — hagudest seintega küün talumaja otsas; ²⁰ erak — üksiklane.

saks lohutajaks oli veel koer. Ja armastas vanake oma koera, armastas üle kõige, armastas enam, kui inimesed üksteist armastavad. Koer oli talle kõik, ja see armastas ka oma peremeest. Oli ta ju mitu korda valmis olnud vanamehe eest oma koera-elu ohverdama. Kaks korda oli karu küüsis meeletuma julguse pärast.

„Vanaks hakkad jääma, Musgarko“, kõneles peremees koera selga silitades. „Selgki sirge, nagu soel.“²¹ Hambad nürid ja silmadki ähmased... Oh, vanake, vanake. murdvad su talvel hundid!... On vist ülim aeg meil mõlemil surra...“

Koer oli nõus suremagi. Surus keha peremehe lähemale ning pilgutas nukralt ähmunud silmi. Vanamees aga istus ning vaatas lakkamata sünget²² jõge, tumma metsa, mis roheline seinana laialdus saja versta kaugusele tardunud mere poole. mägesid Studjioonõi ülajooksul.²³ — vaatas, ega liigutunud, võlutud oma raskeisse rauga mõttesse.

Mõtles vana, kuidas ta oli sündinud ja võrsunud kauges metsakülas Tshelpaanis. Kolva jõe ääres. Maa oli sääli halb, vili ei kasvanud, metsad igal pool. Elatasid end talupojad kütimisest, paleinarvetamisest ning kalapüügist. Küla oli vaene, nagu kõik külad Tsherdüni maakonnas. Mitmed olid sunnitud minema kaugemale leiha teenima. Läksid Ussoliesse soolatööstusse, nalgaparvetusele Virscha jõe, kust saadeti puumateriaali Kaama jõel olevale suurele rauavabrikule. Vana oli siis veel üsna noor ning kutsuti teda Eleska Schischmar'iks. Isa oli jahimees ja Eleska oli temaga ühes juba kõik Kolva piirkonna läbi käinud. Lasid oravaid, põtru, kärne.²⁴ kärusid — üldse kõike, mis ette juhtus. Minki kodunt mõnikord jahile nädalaks kolmeks. Eleska kasvas suureks, võttis naise, ning soetas kodu Tshelpaani. Elatas ennast, nagu isagi, kütimisest. Mõne aasta pärast oli perekond suurem kahe poja ning ühe tütrekese võrra. Lapsed olid prisked ja kaunid, ning vanul päevil lootis Eleska neist tuge. Aga saatus tahtis teisiti: sel aastal, kui möllas koleera, langes terve perekond taudihvriks. See õnnetus tabas Eleskat sügisel, kui

²¹ susi, soe — hunt; ²² süngel — (kohutav) tume, õudne-tume; ²³ ülajooks (jõel) — ülemine jooks; ²⁴ võlutuma — nõiduma; — ²⁵ väike kiskjaloom, nahk kallihinnaline.

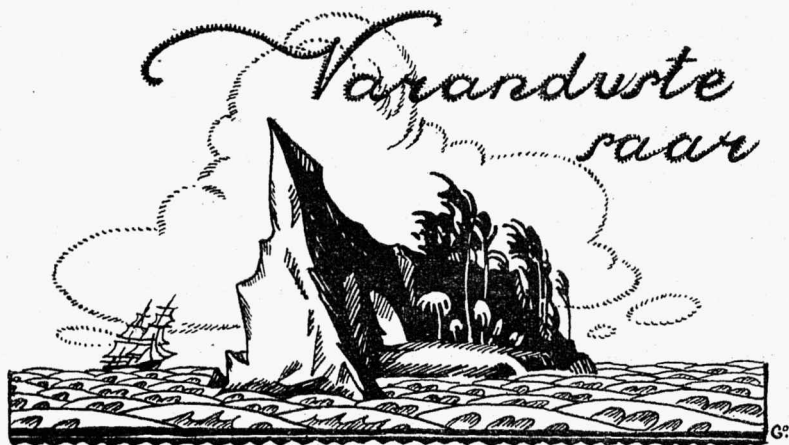
ta ise seltsilistega mägedes põdrajahil viibis. Läks kodunt perekonna inimesena, tagasi tulles leidis enda üksikuna. Sel korral tappis taud Tshelpaanis pooled elanikud. Koleera tuli Kolvasse Kaamalt. Sää! käisid Tshelpaani mehed parvetamas ning tõid ühes selle julma²⁶ taudi, mis niitis inimesi, kui rohtu.

Kaua leinas Eleska, ent teist korda naist ei võtnud: hilja oli uut perekonda soetada. Nii jäi ta üksikuks ning oli endiselt kirgline jahimees. Metsas oli lõbus, — harjunud oli juba selle eluga. Ent ka siin tabas teda õnnetus. Nuuskis jälgimööda karukoopa üles, teadis suure looma olevat ning arvas juba ette, et Tsherdünis näha eest hää hinna saab. Ei läinud ta esimest korda piigi ning jahinoaga karu kallale, ent seekord ei õnnestunud — vääratas veidi jalg, kommistas, ning karu oli seisukorra peremees. Vihane metsaline surus küti oma julmas süles pool surnuks ning ainsa kopalöögiga lõi Eleska näo viltu. Vaevalt pääsis õnnetu jahimees eluga. Roomas kuidagi koju, kus teda külatark tervelt pool aastat maarohtudega arstis. Jäi küll elama, aga silmnägu oli rikutud ning tervis polnud enam endine. Ei võinud ta enam kaugele metsa ega mägedesse minna, nagu varem, kui oma seitsekümmend versta suuskadel põtra taga ajas. Ei võinud teiste küttidega võrdselt jahti pidada — ühe sõnaga, viletsus oli möödapääsematu.

Kodukülas polnud tal midagi pääle hakata, kerjata ta ei tahtnud, — almuse²⁷ nurumine tundus vastikuna. Läks Tsherdüni tuttavate kaupmeeste juure, kellele varemalt jahisaaki müünud. Võib olla, leiavad rikkad ärimehed talle mingi teenistuse. Leidsidki.

(Järgneb.)

²⁶ julm[a] — vall, halastamatu; ²⁷ almus[-e] — armuand.

Robert Louis Stevensoni romaan.

ESIMENE OSA.

VANA MERIROOVEL.

Esimene päätükk.

Vana merikaru „Admiral Beulev“ võõrastemajas.

Luna skvari Trelavney, dr. Livescy ja muud härrad mind palusid tervet varanduste saare lugu algusest lõpuni kirja panna, ainult saare asukohta salajas pidades, ja sedagi üksnes sellepärast, et saarel leidub veel äratoomata varandusi, siis võtan selle kätte. Issanda aastal 17 — ja kandun tagasi ajajärku, mil mu isa „Admiral Beulev'd“ pidas ja vana mõõgaarmiline, päevitanud merimees esimest korda meie katuse alla ilmus.

Mäletan nagu eile, kuidas ta komberdades meie uksele tuli, kuna merimehe kirstu käsikärsus ta järele toodi; ta oli suur, tugev, tõmmunäoline mees, kortsunud, rakus kätega, küüned mustad ja murdunud, ripnev pats määrdinud sinise kuuete ölaosal ja risti üle põse valkjast räpane mõõgaarm. Mäletan selgesti, kuidas ta endamisi vilistades tagasi vaatas lahele ja siis järsku täie hooga puhkes seda vana madruselaulu laulma, mida meil hiljemini nii sagedasti oli võimalus kuulda:

„Surnu kirstul viisteist meest —
Hõissassaa ja kannutäis rummi!“

Kusjuures hääle tundus nii peenike, vana ja värisev, nagu oleks seda laevalael häälestatud. Siis põrutas ta tugeva vemb-
laga vastu ust ja nõudis isa ilmumisel jämedasti klaasitäit rum-

mi. Kui see talle kätte muretseti, jõi ta pikkamisi, päris asjatundjana iga tilka maitstes, ja kõgu aeg tagasi kaljudele ja meie sildile vaadates.

„Laht on ilus,“ ütles ta viimaks, „ja teie viinapood asub õige mõnuses kohas. Kas käib palju rahvast?“

Isa vastas, et ei käivat, võõraid olevat kahjuks üsna vähe.

„Hää küll,“ ütles ta, „siis on see mulle just paras kajut. Kuulge, veli,“ hüüdis ta kärumeest, „tulge, aidake kirst sisse tuua. Jään siia mõneks ajaks peatama — olen lihtne mees, rumm ja seapekk ja muud ja see maanina laevade vaatlemiseks on kõik mis mulle tarvis. Kuidas mind peate kutsuma? No, olgu, kapteniks. Jah, näen, mida te ootate — säh,“ ütles ta ja viskas kolm kunni neli kuldraha lauale. „Võite mulle teatada, kui need läbi on,“ lisas ta uhkelt kui laeva-komandant juure.

Ja tõepoolest, oma viletsate riiete ja lihtlabase kõnelaadi pääle vaatamata ei sarnalenud ta sugugi madrusele, vaid näis hoopis vastuoksa olevat tüürimees või laevajuht, kes kogu oma eluaeg harjunud sõnakuulmist leidma või karistama. Mees, kes käru tassis, jutustas, post olevat ta hommikul kuningliku Georgi ees maha pannud, kus ta teateid pärinud, missugused võõrastemajad merekaldal leiduvat, ja kui, nagu oletan, meie omast ainult hääd räägiti ja see üksildaseks kirjeldati, valinudki kapten selle oma asupaigaks. See oli kõik, mis võõrast kuulsime.

Harilikult oli ta õige sõnakehv. Päeva otsa luusis ta mööda lahe ümbrust ja kaljusid ringi, vaskkiiker käes; terve õhtu istus ta võõrastoas nurgas tule ääres ja jõi kanget rummi ja vee segu. Kui teda kõnetati, jättis ta enamasti vastuse võlgu, lõi ainult järsult ja vihaselt silmad üles, nohisedes läbi nina kui udusarv, ja meie ja rahvas, kes meie majas käisid, harjusime peatselt teda rahule jätma. Igapäev, kui ta jalutamast tuli, küsis ta, kas ei olevat maanteel nähtud merimehi mööda minevat? Arvasime algul, et temasuguste seltskonna puudus teda sunnib seda pärima, kuid viimaks märkasime, et ta just vastuoksa püüdis meist hoiduda. Kui „Admiral Beulev'sse“ mõni merimees tuli (mis mõnikord juhtus, sest kaldaäärne maantee viis Bristolisse), siis piilus ta alati läbi eesriide enne kui tuppa astus, ja võis olla üsna kindel, et ta sarnasel puhul ikka hiirvagusi istus. Vähevalt minule ei olnud asi saladuseks, sest olin teataval määral ta kartuste osaline. Korra kutsus ta mu kõrvale ja lubas mulle iga kuu esimesel päeval hõbedast neljapennilise, kui hästi hoolega ühejalgse madruse

ilmumist valvan ja talle kohe sellest teada annan. Sagedasti, kui kuu algus käes oli ja mina talt palka läksin nõudma, nohises ta ainult läbi nina ja vahtis nii vihaselt mu otsa, et minema panin, kuid enne kui nädal lõppes, muutis ta kindlasti meelt ja kordas käsu ühejalaga merimeest valvata.

Kuidas see isik mind unerägudes piinas, tarvitseb teile vaevalt utelda. Tormistel öödel, kui tuul ümber majanurkade viluises, nägin teda tuhandel kujul ja tuhande kuradliku näoga ilmutavat. Kord oli tal jalg põlvest saadik ioigatud, kord puusast saadik; kord jällegi oli ta peletis, kel polnud rohkem jalgu kui üks, ja seegi keset keha. Kõige koltsamaks painajaks oli ta siis, kui nägin teda hüpates ja karates mind üle kraavide ja plankide taga ajavat. Ja uldiselt maksin nende õudsete nägemistega õige kalli hinna oma igakuulise nelja penni raha eest.

Aga kuigi mõte sellest ühejalgsest merimehest mind nii väga hirmutas, kartsin kapteni päiju väinemat kui kõiki tema teisi tuttavaid. Oli öid, mil ta rohkem viina ja vett jõi, kui ta pää kannatas, siis ta istus mõnikord ja laulis oma vanu, metsikuid madruselauli, kuid vahel tellis ta terve laudkonna jaoks rummi, ja sarnasel puhul sundis ta kogu värisevate koosolijate kogu enesega ühes laulma. Olen sagedasti kuulnud maja väbisevat kordsalmist „höissassaa, ja kannutäis rummi,“ sest kõik naabrid mõirgasid surmahirmuga kaasa, igaüks katsudes teisest üle karjuda, et kapteni mitte pahandada. Oli ta ju kõige upsakam ja hullem kaaslane, keda võimalik ette kujutada; ta põrutas jalaga vastu lauda, käskides kõiki vaikida. Vihastas ägedasti küsimuste puhul või hoopis vastuoksa selle puhul, kui keegi talle küsimusi ei asetanud ja tal sellepärast näis põhjust olevat arvata, et tema juttu küllalt tähele ei pandud. Ka ei lubanud ta kedagi võõrastemajast lahkuda, enne kui enese oli uniseks laulnud ja süngi poole taarus.

Kõige enam kohutasid inimesi tema jutud. Ja need olidki koledad lood poomisest ja kõrilõikamisest, marudest ja tormidest ning metsikuist kohtadest ja tegudest Hispaania merel. Ta oma sõnade põhjal otsustades oli ta kogu oma elu veetnud kõige õelamate isikute hulgas, kelle Jumal lasknud merele minna; ja keel ning kõnelaad, millel ta seda jutustas, peletasid meie vaeseid maamehi sama hirmsasti kui kuriteod, mida ta kirjeldas. Isa kordas ühtelugu, et võõrastemaja jäävat pankrotti, kuna inimesed varsi tüdivat siia tulemast ennast ta käsu alla painutama ja siis õhtul hirmuvärinal magama heitma; kuid usun siiski, et ta säälolek oli meile ennemini kasuks. Inimesed kartsid teda, kuid pärast asja meeletule tundes tundsid nad sellest lõbu; see oli neile meeldivaks erutuseks keset liiga

vagast maaelu, ja oli olemas isegi noorte ringkond, kes kinnitasid teda imetlevat, kutsusid teda „ausaks merikaruks“ ja „tõsiseks Israeli meheks“ ja ütlesid, et just seesuguste meeste läbi olevat Inglismaa merel nii vägevaks tõusnud.

Ühes asjas oleks ta meid küll peaaegu pankrotti saatnud, sest ta elas meil mitu nädalat ja viimaks mitu kuud, kunni ammu kogu raha oli kulutatud, kuna isa siiski ei julgenud talt lisa pärima minna. Kui jutt selle pääle hakkas kalduma, nohises kapten nii valjusti läbi nina, et otse ulgus, ja vaatas nõnda metsikul pilgul mu õnnetuma isa otsa, et see katsus, kuidas toast minema sai. Olen teda pääle sarnast lüüasaamist näinud, ja usun kindlasti, et alaline pahandus ja hirm kiirendasid suuresti ta varast ja kurvastavat surma.

Kogu ajal, mis ta meil veetis, ei sündinud kapteni ülikonnas mingit muutust, väljaarvatud see, et ta mõnikord rändavalt kauplejailt paari sokke ostis. Kui üks ta kübara siludest längu vajus, jättis ta selle ripendama, kuigi see talle tuulise ilmaga palju tüli tegi. Mäletan ta kuube, mida ta ise ülal toas lappis ja mis viimaks oli paljas lappide kogu. Iialgi ta ei saatnud ega saanud kirja, ja iialgi ei ajanud ta kellegagi juttu päale naabrite ja isegi nendega peaaegu ainult siis, kui oli täiesti jooibud. Suurt merimehekirstu polnud veel keegi lah-tisena näinud.

Ainult üks mees julges temale vastu hakata, ja see juhtus juba kõige viimsel ajal, kui mu vaese isa surmahaigus juba õige kaugele oli edenenud. Dr. Livescy oli tulnud hilja õhtul haiget vaatama, tellis emalt pisut einet ja läks võorastetuppa piipu suitsetama, oodates, kunni hobune külast kohale toodi, sest meie vanas „Beulev's“ ei olnud hobusetalli. Läksin tema järele ja mäletan vastandit puhta, korraliku, lumivalgeks puuderdatud juuste ja mustade säravate silmadega doktori ja jõhkra maarahva ning kõigepäält tolle näotuma, kohmaka nokastanud meriröövlist hernepeletise vahel, kes juba üsna purjus oli ja laual käsivarsi laiutas. Korraga hakkas ta — s. t. kapten — oma igavest laulu ümistama:

„Surnukirstul viisteist meest —
hõissassaa ja kannutäis rummi!
Viin ja kurat viisid teised eest! —
hõissassaa ja kannutäis rummi!“

Algul arvasin „surnukirstu“ sellesama suure kirstu olevat, mis teisel korral esimeses toas asetseis, ja see mõte scgines ööseti sagedasti minu unenägudega ühejalgses merimehest. Kuid sel õhtul ei pannud enam ükski seda laulu tähele, ainult Dr. Livescyle oli see uudiseks, ja temale see ei paistnud

meeldivat, sest ta vaatas üsna pahaselt üles, ennekuul vana aednik Tayloriga jutuaajamist jatkas uue jooksvatõve arstimiseviisi üle. Vahepeäl sattus kapten oma muusikapuhul silmanähtavalt vaimustusse ja põrutas viimaks rusikaga enese ees olevale lauale, mis, nagu kõigil oli teada, pidi tähendama: Vaikus! Hääled vaikisid korraga, väljaarvatud Dr. Livescy oma, kes endiselt kindlal ja lahkelt toonil edasi kõneles, iga paari sõna tagant piipu tõmmates. Kapten tunnistas teda tiki aega, põrutas jälle rusikaga, tunnistas veel vihasemalt ja käratas viimaks inetuma alatuma vandesõnaga: „Vagusid, poisid, sääil vahelael!“

„Kas kõnelete minuga, isand?“ küsis doktor, ja kui ulakas kinnitas vandega, asi olevat nii, vastas ta: „Ütleer ahult ühte, et kui veel joote edasi, saab maailm peatselt armetumast nadikaelast lahti.“

Mehe viha oli hirmuäratav. Ta kargas jalule, avas merimehenoa ja ähvardas seda peopesal hoides doktori seinale naelutada.

Doktor ei liigutanudki. Ta rääkis nagu enne ülevalt alla ja samal toonil — pisut valjusti, nii et terve tuba kuulis, kuid täitsa rahulikult ja kindlalt:

„Kui te ei pane nuga sedamaid tasku, töotan ausõnaga, et järgmisel kohtuistungul mõistetakse teid kõlkuma.“

Järgnes pilkude lahing. Kuid kapten andis varsi alla, pani sõariistad kõrvale ja asus istmele, torisedes nagu peksa saanud koer.

„Ja nüüd, härra.“ jätkas doktor. „kuna tean, et minu ringkonnas on teiesuguseid mehikesi, võite olla kindel, et pean teid päeval ja öösel silmas. Ma pole üksinda arst, olen ka ametnik, ja kui kuulen vähemagi kaebuse, kas või sama-suguse poisikese tembu üle kui tänane, siis võtan mõjuvad abinõud tarvitusele, et teid siit minema saada ja õigesse paika toimetada, see pidage meeles.“

Varsi jõudis Dr. Livescy hobune ukse ette ja doktor ratsutas ära, kuid sel ja veel mitmel järgmisel õhtul pidas kapten rahu.

Teine päätük.

Must koer ilmub ja kaob.

Ei kestnud kuigi kaua, kui juhtus esimene neist saladuslikest sündmustest, mis meid viimaks kaptenist vabastasid, kuigi, nagu varsi näete, mitte tema asjaõlendustest. Oli käre talv, kestvate kõledate külmadega ja kange tuulega; ja oli

algust pääle kindel, et minu vaene isa vaevalt kevadeni vastu peab. Ta jäi päevast päeva enam otsa, ja ema ja minu hooleks oli kõik võõrastemaja töö ja toimetamine, nii et tegemist oli küllalt ilma et oleksime saanud oma ebameeldivat võõrast suurt tähele pannagi.

Oli õige varane näärikuu hommik — näpistav külm ja käre — laht hahetas härmatisest, vesi loksus tasa vastu kive, päev oli ikka veel madalas, vaevalt mäeharju riivates ja kaugele mere poole hiilgust heites. Kapten oli harilikust varem tõusnud ja välja kaldale läinud, vööil sinise kuue laiade siilude all õõtsuv tääk, vaskkiiker kaelas, kübar lükatud kuklasse. Mäletan, kuidas hingedur suitsujoana ta järel kerkis, ja väimne hää, mis tast kuulsin, kui ta ümber suure kalju pööris, oli valju pahameele kohin, nagu mõlguks tal ikka veel Dr. Livescy meeles.

Nii siis, ema oli ülal isa juures ja mina katsin parajasti kapteni tagasitulekuks lauda, kui võõrastoa uks läks lahti ja sisse astus mees, keda minu silmad veel enne polnud näinud. See oli kahvatu, vahaka näoga olevus, kel puudusid kaks pahema käe sõrme, ja kuigi ta kandis mõõka, oli tal hoopis vähe sarnasust sõduriga. Pidasin alati merimehi silmas, olgu ühe- või kahejalgseid, ja mäletan, et see isik mind üllatas. Temas polnud midagi merimehelikku, kuid siiski tundus temas meresoola lõhna.

Küsisin, mida ta soovib, ja ta vastas, et paluvat rummi; aga kui pidin minema toast välja seda tooma, istus ta lauale ja andis mulle märku läheneda. Peatasin paigal, salvrätt käes.

„Tule siia, poiss.“ ütles ta, „astu pisut lähemale.“

Nihkusin sammu lähemale.

„Kas see laud on minu sõbra Billi jaoks kaetud?“ küsis ta luuraval pilgul.

Ütlesin, ma ei tundvat tema sõbra Billi, ja laud olevat kaetud isiku jaoks, kes elavat meie majas ja keda meie kutsuvad kanteniks.

„Jah.“ ütles ta, „mu sõber Bill võib omale võtta sama hästi kanten kui mõne muu nime. Tal on arm üle põse ja imemeeldiv mood inimestega ümber käia, iseäranis kui va kulla Bill on juua täis. Oletame tõestuseks, et teie kaptenil on teisel põsel arm — ja oletame kui soovid, et see on parem põsk. No, kas ma ei ütelnud õieti? Kas elab mu sõber Bill siin majas?“

Seletasin, et ta oli läinud jalutama.

„Kuhu, pojuke? Missugust teed?“

Ja kui talle kalju näitasin ja ütlesin, kust kapten arvatavasti tagasi tuleb ning veel mõnele küsimusele vastasin, lausus ta: „Flüva, minu tulek on Billile sama magus kui mehine lonks kibedat.“

Näoilme ei olnud tal neid sõnu üteldes kuigi meeldiv, ja mul oli põhjust arvata, et võõras eksis, isegi kui oletada, et ta ise uskus oma juttu. Kuid see ei puutunud minusse, otsustasin eneses, ja päälegi oli pääsetee leidmine raske. Võõras luusis majaukse juures ja piilus ümber nurga nagu hiirt varitsev kass. Korra astusin ise maanteele, kuid ta kutsus mu otsekohe tagasi, ja kui ma küllalt nobe ei olnud ta käsku täitma, käratas ta mu päale vandega, mis pani mu võpatama. Niikui sisse sain, võttis ta jälle endise pool meelitava, pool pilkava laadi, tatsutas mu õlale, ütles, ma olevat hää poiss ja ta olevat mind hakanud otse armastama. „Mul on omal poeg,“ ütles ta, „otsekui minu suust kukkunud, see on minu vanaduse au ja uhkus. Kuid pääasi on poisikestel sõnakuulmine, mu pojuke — sõnakuulmine. Oleksid Billiga küllalt kaua merel sõitnud, sa enam teiskordset käsku ei jääks ootama — ei mingi hinna eest. See polnud Billi ega nende viis, kes teda teenisid. Ja näe, sääl mu sõber Bill tulebki, kulla vennike, kiiker kaenla all. Läheme kahekesi võõrastuppa, pojuke ja peidame endid ukse taha, et kallist Billi pisut üllatada.“

Sellega taganes võõras minuga söögituppa ja asetas mu enese taha murka, nii et mõlemad jääme lahtise ukse varjule. Olin rahutu ja ärevil, nagu arvatagi, ja mu kartus suurenes veelgi, nähes, et ka võõras oli hirmul. Ta paljastas täägi pära ja kogu ooteaja kestes neelis ta ühtepuhku, nagu oleks miski ta kurku kinni jäänud.

Viimaks astus kapten tuppa, paugutas ukse kinni, vaatamata paremale ega pahemale, ja sammus otse läbi toa kohale, kus teda eine ootas.

„Bill,“ ütles võõras häälel, mida ta minu arvates tagajärjetult katsus tugevaks ja julgeks teha.

Kapten pööras kannalt ringi ja vaatas meie otsa; kõik tõmmu karv oli kadunud ta näost, ninagi oli sinine; ta sarnanes mehega, kes näinud tonti või paharetti, või midagi veelgi hullemat, ja pean tunnistama, tundsin kahju, nähes teda korraga nii vanaks ja nõrgaks muutuvat.

„Tule, Bill, sa ju tunned mind; muidugi tunned oma vana laevaseltsilist,“ sõnas võõras.

Kapten hingeldas.

„Must Koer!“ lausus ta.

„Ja kes siis muud?“ kostis teine külmaverelisemaks jäädes. „Must Koer muidugi, tulnud oma vana sõpra ja seltsimeest Billi „Admiral Beulevi“ võõrastemajas vaatama. Oi Bill, Bill, oleme näinud mõndagi pääle seda, kui kaotasid need kaks küünetüügast,“ ja ta tõstis oma vigastatud käe.

„Hää küll.“ ütles kapten, „nuuskisid mu üles, siin ma olen; hakka siis pihta, milles asi seisab.“

„Päris vana Bill, nii üks kui üks,“ vastas Must Koer. „sul on õigus, Billy. See kallid poiss toob mulle klaasi rummi, sest mul on kange joogijanu, kuna meie istet võtame, kui soovid, ja juttu ajame, nagu seltsimehed kunagi.“

Kui rummiga tagasi jõudsin, istusid nad juba kumbki teisel pool kapteni pruukostilauda — Must Koer ukse pool küljes ja pisut kõrvale pöördudes, et ühe silmaga vana sõpra ja teisega, nagu oletasin, põgenemisteed valvata.

Ta käskis mind ära minna ja ust pärani jätta. „Teiesuguste kuulamist ma ei salli, poiss“, ütles ta, mille pääle nad üksi jätsin ja leti taha asusin.

Kaua ei kuulnud ma kõrvade kikitamisest hoolimata midagi, pääle tasase pomina. Viimaks valjenesid hääled, ja vahetevahel kuulsin mina sõnu, enamasti kapteni vandeid.

„Ei, ei, ei, ei, ja seega lõpp!“ hüüdis ta korra ja siis uuesti: „Kui peab kõlkuma, siis kõlkugu kõik ühes, ütlen mina.“

Järsku kuuldus hirmus kirumise ja muude mürade pahvatus — laud ja tool läksid kummuli, järgnes terase kõlin, valukarjatus, ja järgmisel silmapilgul nägin Musta Koera täies põgenemishoos, kuna kapten teda ägedasti taga ajas, mõlemil täägid paljad ja esimesel pahem õlg üleni veres. Just uksele kavatses kapten viimast koledat hoopki, mis oleks ta vastase kahtlemata selgrooni poolitanud, poleks olnud takistuseks meie suur „Admiral Beulevi“ siit. Praegugi on täke raami alaosas alles.

See oli lahingu viimane löök. Kord kui pääsenud maanteele, näitas Must Koer haavast hoolimata haruldast jalgade väledust ja kadus poole minutiga kingu serva taha. Kapten omalt poolt vahtis nagu sonides sildile, äigas paar korda pikkamööda käega üle otsaesise ja pööris viimaks majasse tagasi.

„Iim,“ ütles ta, „rummi,“ ja rääkides tuigerdas ta ja toetas teise käega vastu seinat.

„Kas saite haiget“, hõikasin.

„Rummi“, kordas ta. „Pean katsuma et siit minema saan. Rummi! Rummi!“

Jooksin seda tooma, kuid ärevusest nende sündmuste üle lõhkusin klaasi ega saanud enam prunti kinni, ja kuna ikka veel sekeldasin, kuulsin söögitoast raske mütsu ja sisse joostes nägin kapteni selili maas lamavat. Samal ajal tormas ema hüüetest ja kaklemisest hirmunult trepist alla minule appi. Tõstsin kahekesi ta pea. Ta hingas õige valjusti ja raskesti, kuid ta silmad olid kinni ja ta näovärv õudne vaadata.

„Kullake, kullake!“ hüüdis ema, „mäherdune häbi me majale! Ja su vaene isa on veel päalegi haige!“

Meil ei olnud vähematki aimu kuidas kapteni aidata, ega osanud me muud kujutleda, kui et ta võõraga heideldes oli saanud surmahoobi. Võtsin kaasatoodud rummi ja katsusin ta suhu valada, kuid ta hambad olid tugevasti ristis ja lõuad teraskõvad. Oli õnneks, kui uks avanes ja doktor Livescy tuppupa tuli isa vaatama.

„Oi doktor“, hüüdsime, „mis hakkame peale? Kust on ta haavatud?“

„Haavatud? Mitte sugugi!“ vastas doktor. „Sama vähe kui mina või teie. Mehel on rabandus, nagu hoiatasin. Nüüd, emand Havkins, olge hääd, jookske üles ja katsuge abikaasast asi varjata. Pean tegema, mis mu võimuses, et selle viletsa väärtusetut elu päästa, ja liim muretseb mulle pesukausi.“

Kui jõudsin pesukausiga tagasi, oli doktor ju kapteni varruka käristanud ja ta suure soonilise käe paljastanud. See oli mitmest kohast tätoveeritud. „Õnn kaasa!“ „Päri tuul!“ „Billy Bonesi kallike“, oli puhtasti ja korralikult käsivarrele kirjutatud, ja ülemal õla juures leidis võllas ja selles rippuva mehe visand — minu arust silmapaistva osavusega joonistatud.

„Prohvetlik pilt“, ütles doktor joonistust sõrmega puudutades. „Ja nüüd, isand Billy Bones, kui see on teie nimi, uurime teie vere karva. Iim,“ küsis ta, „kas kardad verd?“

„Ei, härra,“ vastasin.

„Hää küll,“ kostis ta, „siin hoia kauss,“ ta võttis lantseti ja avas soone.

Hulk verd tuli välja lasta, enne kui kapten silmad avas ja uduselt ringi vaatas. Esiti ta tundis kahtlematu vihapõrnitusega doktori ära, siis langes ta pilk minu päale ja näis rahunevat. Kuid järsku muutus ta näovärv ja ta katsus end päästi ajada, hüüdes:

„Kus on Must Koer?“

„Musti Koeri siin ei ole“, ütles doktor, „päale selle, mis teil turjal. Jõite rummi ja saite rabanduse, just kuidas teie

teatasin, ja praegu tõmbasin teid väga vastu oma tahtmist karvupidi surma suust. Nüüd, isand Bones — —“

„See pole minu nimi“, katkestas mees.

„Ei tähenda midagi“, ütles doktor, „nii hüüti üht minu tuttavat meriröövlit, ja nii kutsun teid lüheduse pärast. Mis mul teile on ütelda, on järgmine: „Üks klaas rummi teid ei tapa, aga kui võtate teise ja kolmanda, ja võin paruka pandiks panna, et seda teete, siis olete surma laps — kas mõistate? — surma laps, ja satute sinna, kus teie õige koht, nagu too pühakirja mees. Sellepärast võtke kõik mehisus kokku. Aitame teid seekord veel süngi.“

Suure vaevaga saime ta kahekesi trepist üles ja säädsime asemele, kus ta pää padjale vajus nagu minestuses.

„Nüüd pidage meeles,“ ütles doktor, „pesen oma südame-metunnistuse puhtaks — rummi nimi on teie surm.“

Sellela läks ta minu isa vaatama, mind käest haarates.

„See veel palju ei tähenda“, ütles ta, nii kui ukse oli lukku keeranud. „Lasin tal küllalt verd välja, et ta tükiks ajaks rahiule jääb; ta peaks nädala aega pikali olema — see oleks temale ja teile kasuks. Kuid teine rabandus viib ta hauda.“

(Järgneb).

SATURNI ILM.

ilvlippudesse mähitud surevana kangelasena vajub päike looja. Vähe aega veel lebab lumipõldudel õrn hõõgus, miljoneid kristalle kiiskab härmatanud puudel rubiinidena, siis tõuseb tumedas sammetmantlis vaikne öö udust, ning ülal taevas sütivad tuled, mis lõpmatuses väikest Maad tervitavad.

Seisan oma üksindases tähetornis ning vaatlen talve-maastikku, oodates tundi, mil hämaralt horisondilt tõusevad tähehogud, milliste uurimisele pühendatakse tänane öö. Väsimatult tiksus suur sekundikell, klõbiseb ajamärkija magneet-

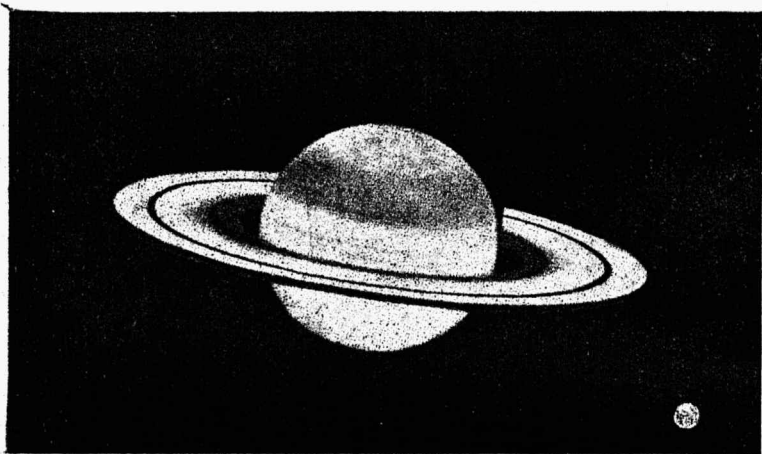
kang ning lamp peegeldub võlvi all asetseva hiigla teleskoobi terases ning valgevases.

Hilju tõusevad tuntud, säravad tähed. Mu pää kohal vilgub hele Veega, mille poole terve meie päikesesüsteem 25-kilomeetrilise kiirusega sekundis liigub; sääl valendab „Väike vanker“ Põhjanaelaga, mis nii kaugel meist, et valguskiir, mille kiirus sekundis 300.000 kilomeetrit, 40 aastat vajab, et Põhjanaelalt siia jõuda. Horitsondi lähedal särab suurepärane Orioon. Õrnalt sädeleb sääl tohutu suur pilv gaase, millest arvatavasti lõpmata pika aja jooksul uus kari päikeseid tekib. Mitte kaugel Orioonist särab väikese päikesena hiiglaplaneet Jupiter, millest enam kui 300 Maad saaks.

Kaugel ronib läbi sinkja hämaruse tulesid vilgutades raudteerong, udupilves sädeleb lähedane suurlinn. Lõpuks kergib sumedusest nõrga läikega kummaline täht — Saturn. Astun väiksesse tähetorni, pööran teleskoobi kahvatuma tähe poole, ning ruumihävitava klaasi ees moondub vaevalt nähtav täht kummaliseks pildiks, ainsaks taevavõlvil. Tugevasti kokkulitsutud kera heljub silmade ees, ning ta ümber sädeleb rõngas, reeglipärane, kui treipingil valmistatud. Tillukesed valguspunktid kiiskavad siin-sääl kera lähedal: need on Saturni kuud, mis teda teekonnal ümber päikese saadavad.

Nüüdisaegsed hiiglapikksilmad lubavad Saturni ebaharilikku vormi üksikasjaliselt vaadelda, kuid endisel ajal valmistas ta suuri raskusi astronoomidele, kes alles esimest korda pikksilma uurimistel tarvitasid. Hollandi prillimeister Lippenshey esindas 1608. aasta oktoobrikuus valmistusele esimese pikksilma. Räägitakse, ta lapsed, kes prilliklaasidega mänginud, olevat kõige enne märganud, et kaks sarnast klaasi, kui heid isesugusel kaugusel ühe silma ees hoida, kaugeid asju lähemale näivad toovat. — Suur Itaalia loodusteadlane Galileo Galilei kuulis Lippenshey leidusest ning ta terav mõistus taipas kohe, kuidas sarnast riista valmistada. Ta ehitas ise pikksilma ning algas selle abil tähtede uurimist 1609. aasta sügisel. See oli uue ajajärgu algus tähtede-valla uurimises. — Ehk küll riist väike oli, näitas ta uurijale ometi, et Kuu on Maa sarnane, kõrgete mägedega kaetud ilmakeha; et sädelev

linnutee miljonitest tähtedest on kujutud. Kuid suurima tähtsusega oli rändtähe Jupitri uurimine. 7. jaanuaril 1610. a. pööris Galilei esimest korda pikksilma Jupitri poole ning märkas ta ümber neli liikuvat kuud. Päikese süsteemi väike mudel seisis uurija silmade ees. Suurema tähe ümber liikusid väiksemad, nii kui õpetas Nikolaus Kopernikus, et Maa ei ole ilma keskpunkt, vaid päike, mille ümber kõik rändtähed liiguvad. — Nüüd võis igaüks oma silmaga näha, et kõik tähed Maa ümber ei liigu (enne Kopernikust maksva kirikuisade ar-

Saturni ja Maakera.

vamise järele säädnud looja Maa ilma keskpunktiks), vaid kaugel tähe ümber keerlesid teised. — Hele valgus süttis tookord loodusuurimise vallas ning ei kustunud enam!

Kuid Saturn, Jupitri kaugemalasuva naabertäht, valmistas suurele Florenzi füüsikule-astronoomile palju muret ning uneta öid. Mõistatuslik näis ta pikksilmas, ning võimatu oli ta vormi kindlaks teha. Galilei suri (1640) mõistatust lahendamata. 1610. a. novembris kirjutas ta sõbrale: „Näen tähte kolmekordsena. Keskmise on suurem, mõlemad väiksemad paremal ning vasakul on temaga ühel joonel. Nad on kui kaks teenijat, kes teda teel toetavad ning temast ei lahku.“ — Mõne aasta pärast olid teenrid kadunud, ning Saturn tõusis sõõrina nagu teisedki. Siis ilmusid nad jälle, kuid juba teisel

kujul, ning alaliselt moondus pilt. Galilei, kes siis juba vana ning silmahaige oli (hiljem jäi ta pimedaks), uskus selle meeltepette olevat, kuid teised vaatlejad pärast teda nägid samu pilte. Nii leiame kummalisi tolleaegseid pilte Saturnist. Kord ilmub ta kahe käepidemega potina, kord aukudega ovaalina. Peab arvesse võtma, et tolleaegsed pikksilmad suurendasid umbes 30 korda, kuna praegu rändtähti 300—1000-kordse suurendusega vaadeldakse; suurendus oleneb riista hädusest ning õhu selgusest. Pärast Galilei surma võttis Gassendi Saturni erilise tähelepanu alla, kuid ka tema ei lahendanud ülesannet. Niisama ka Danzigi astronoom Hevelius. See uskus: tähe külge olevat kaks kuud kinni kasvanud. Et Saturn oma telje ümber keerleb, arvas ta, kaovad nad vahest meie silmade eest ära. Lõpuks leidis õige seletuse kuulus Hollandi füüsik ja astronoom Chr. Huyghens. 1658. aastal saatis ta Pariisi teaduste akadeemiale oma uurimiste tulemused, mille lõpuotsus: „Õhuke, tasapinnaline vabalthõljuv sõõr, mille kallak Maa teekonnale, ümbritseb Saturni.“

See oli mõistatuse õige seletus. Sarnase taevakeha kuju väliseid muutusi võib taibata, kui võtame murutõnise palli, ta poolitajast paar suurt nõela läbi pistame ning nende külge plastiliiniga vastavalt suure pappsõõri kinnitame. Selle Saturni mudeli asetame nii, et teda igast küljest võib vaadelda. On meie silm sõõriga ühel tasapinnal, siis näeme teda sirge heleda joonena ning kaugelt peene orana, mis Saturnist läbi pistetud. Silma kõrgemale asetades näeme sõõri kitsa ellipsina. Minnes sõõri tasapinnast veel kõrgemale, näeme teda täies laiuses ning kaugelt võib mudel küll välja näha kui sangadega kera. Vastavalt silma asetades näeme sõõri alumist ehk päalmist külge ning kohaselt mudelit valgustades (valgus asendab siin päikest) näeme kera varju sõõril, ning vastuksa sõõri varju keral. Sarnaseid nähtusi näevad astronoomid ka Saturnil. Vahetevahel kaob rõngas täiesti ning isegi ta serva ei näe. Nii oli, näiteks, 1907. aastal: Maa oli aprillikuus sõõriga ühel tasapinnal, kuna päike isetasapinnal asus ning sõõri serva ei valgustanud. Siis ei nähtud sõõri sugugi.

Praegu heljub „kummaline täht“ minu võimsa klaasi nägemispiirkonnas selgesti nähtava sõõri ning tuhande üksik-

asjaga, mis endistel aegadel viletsate abinõude tõttu peitu jäid. Näen paiguti pilvi keral, näen keralt varju laskuvat sõõrile, millest mulje jääb, kui oleks kera purustatud. Veel üks asi torkab silma. Tumedad jooned ilmuvad sõõrile; üks on hästi nähtav, teist näen ainult kerge kriipsuna. Vahetevahel, kui Maa õhulinik, mis alaliselt lainetab ning sellega vaatlusi suure pikksilma abil raskendab, näib tüünduvat, näen palju õrnu kriipse sõõri pinnal. Tähendab, meil ei ole tegu ühe rõngaga, nagu mudeli juures, vaid mitme, tumedate vahedega eraldatud rõngaga. Silmatorkavama neist vahedest leidis Cassini 1675. aastal; ta kannab Cassini nime. Pikksilmade täienedes leiti neid vahesid ikka rohkem, teati ikka kindlamini, et tegu on keeruliselt ehitatud kehaga. Rõngad on mitmet värvi; nähtavasti on nad isesugusest ainest.

Varsi tegutsesid ka füüsikud ning matemaatikud rõngaste süsteemiga, ning tõestasid, et kindlast ainest rõngas, nagu näiteks meie pliidirõngad, sarnasena ei püsiks. Teame, et ruumis kõik asjad üksteist ligi tõmbavad. Suur Prantsuse matemaatik Laplace tõestas, et ühtlasest kindlast ainest rõngas ammugi oleks purunenud, sest Saturnile lähemal olevad osad liiguksid teistsuguse kiirusega kui kaugemal olevad. Usuti, rõngas püsiks vedelikust või gaasist koos seistes, kuid ka see ei ole õige. Hirn ning Maxwell, esimene Saksa, teine Inglise õpetlane, tulid viimaks ainsale õigele otsusele: rõngas peab suurest hulgast väikestest kuudest koos seima. Peame kujutlema rõngaid, kooseisvaid suurest arvust mitmesuguse suurusega kehadest, mis meteoriitide ning langevate tähtede taolised.

Mõned osad rõngast, kõige päält lähedaim Saturnile, seisavad arvatavasti tolmust koos. Hää pikksilmaga võib näha keri läbi selle osa sädelevat ning eriti soodsa seisu juures võib ta läbi mõnd Saturni kuist näha. Matemaatik Darwin tõestas pikemas töös, et see uduring moodustaks üheteistkümnenda Saturni kuu, poleks ta nii lähedal viimasele. Suurem keha ei või nii lähedal püsida, ning me näeme seda kuud, osadesse lahutatult Saturni ümber keerlevad. Tänapäev teame paljude vaatluste järele, et Saturni rõngad moodustab õhuke, tasapinnaline tolmusõõr.

Imestamiseväärt on, et tunneme taevakeha, asuvat meist võrratu kaugel. Isegi kõige lähemal olles jääb Saturn kaheksa korda kaugemale kui päike, siis lahutab meid 1190 miljoni kilomeetrit, kaugus, mille peatuseta sõitja lendur 680 aasta jooksul läbi lendaks. Päikesest on Saturn kümme korda kaugemal kui Maa, nimelt 1424 miljoni kilomeetrit, ning ta tarvitab 29,5 meie aastat, et ühe korra ümber päikese liikuda. Aastatuhanded usuti, et teinepool Saturni enam rändtähti ei olegi. Alles 1781. aastal leidis Herschel Uraani ning 1846. a. leidis Galle Berliini tähetornis prantslase Leverrier väljaarvamiste abil tänini kõige kaugemaks jäänud rändtähe — Neptuuni. Praegu otsitakse Maa-taolisi taevakehi, asuvaid säälpool Neptuuni, mille olemasolu mitmed asjaolud tõestavad.

Saturn on Maast palju suurem, temast võiks saada 94 Maad. Ta läbimõõt ekvaatoril on 118.000 kilomeetrit, rõnga läbimõõt — 270.000 kilomeetrit. Pikksilmaga vaadates torkab silma, et ta on tugevasti kokku litsunud, s. o. ta läbimõõt nabast nabani on palju väiksem kui ekvaatoril, millest järeldama peab, et ta kiiresti oma telje ümber keerleb. — Kui pistame läbi pehme savipalli mingi telje ning palli mõnesuguse aparaadi abil hõõritame, mõjub keerlevasse massi tsentrofugaaljõud — sama jõud, mille mõjul liiv ning pori keerleva vankri-ratta küljest eemale lendab. Ekvaatoril liigub mass suurema kiirusega kui nabade lähedal, ning mass püüab suurema jõuga teljest eemale liikuda. Nii tekib taevakehadel kokkulitsutus. Maal, mis võrdlemisi väike ning 24 tunnis korra ümber telje keerleb, on kokkulitsutus väike, kuid hiiglasuurel Saturnil, mis 10 tundi 14 minutit pöördeks tarvitab, on ta suurem. Päev on sääl lühike, kuid aasta nagu kuulsime, on seda pikem. Maaelanik elaks 25 Saturni aastat. Göttingeni ülikooli vana astronoom Klinkerfuss, kes kangeid jooke peaaegu niisama armastas kui tähti, ning kellest palju lõbusaid anekdoote teatakse, öelnud harilikult üliõpilastele: „Tänage õnne, et Teil sõjaväe-aastat Saturnil ära teenida ei tule, 29 aastaga võite Maal kindraliks saada!“

On kustutatud vaikselt tähetornis iga segav valgusekiir ning erilise kaitsjaga varjan silma Saturni heleda valguse eest. Nüüd tuleb peaaegu pimedas pikksilma nägemis piirkonnas

Saturni ümbrus nähtavale. Siin ja säääl välगतavad tillukesed valguspunktid kui diamandikillud lõpmata öös. Need on suure rändtähe kuud. Kümme saatjat liigub ta ümber. Mõned neist on ainult mõnekilomeetrilise läbimõõduga ning võimalik on, et kuu Phoebe alles hiljuti Saturni ümber liikuma hakkas, et ta mõnest teisest süsteemist pärit keha on, mille vägev planeet enda külge köitis. Rekvisitsioon ilmaruumis!

Näidaku järgmine võrdlus Saturni suurust. Kujutame Maad ilusa suure õunana, siis on meie kuu kirsisuurune ning asub õunast kahe meetri kaugusel. Tahtes samuti Saturni ilma kujutada, siis peame Saturniks võtma suure kõrvitsa poolemeetrilise läbimõõduga. Lähedam Saturni kuu on siis pipra-iva suurune ning asub peaaegu meetri kaugusel kõrvitsast, kaugeim kuu oleks tolmukübeme suurune ning asuks 75 meetrit eemal. Et kuud sõõrikujulisel teel õuna ning kõrvitsa ümber liiguvad, siis oleks Maa-kuu süsteemi läbimõõt neli meetrit, Saturni-kuude oma — 150 meetrit.. Ehk mudel küll täpne ei ole, võib tema järele umbes arvata, kui suur on Saturni ilm ning mõjupiirkond. Seda selgitab ka asjaolu, et Saturni kaugeim kuu, Phoebe, ühe ringi jaoks 550 päeva tarvitab. Kuu, mida iga poolteise aasta järele täiskuuna näeb!

Lõbu pakub võõraste maade ning rahvaste tundmaõppimine, kuid veel huvitavam on elu teistel ilmakehadel teada, ning sellepärast huvitavad noore Jules Verne'i ning Welli fantaasiad. Kuid sarnastes asjades maksavad siiski Goethe sõnad: „Ah, vaimutiivule ei seltsi nii kergesti keheline tiib.“ Inimene on kinni naelutatud tolmukübemele ilmaruumis, mille saatus talle asukohaks määranud ning mille nimi Maa. Kummaline peab Saturni taevas küll välja nägema, kus pääle lõpmata hulga tähtede, mis meilgi taevas kiirgavad, veel rõnga lai pind ning kümme tõusvat ning loojenevat kuud! Muidugi oleneb nende hulk sellest, missuguse laiuskraadi all meie vaatluspunkt Saturnil on valitud. Ekvaatoril on rõngast ainult kitsas sisemine serv näha. Kuid seda valgustavad ainult vähesed Saturni pinnalt tagasipõrkavad päikesekiired. Järjelikult ei ole teda päeval näha, ning öösel on ta kera varjus, nii et teda üldse vähe nähakse. Kuid ekvaatorist kaugemale liikudes

tuleb rõngas sädeleva kaarena nähtavale, osa tast tumestab vari, mille päikesest valgustatud Saturn talle heidab. Kuid siiski valgustab see kummaline olend vägeva kuuna öid Saturnile. Suur hulk Saturni elanikke sooviks siiski sest rõngast lahti saada, sest ta varjab nende eest nii kui nii juba nõrga päikesevalguse. Saturn saab päikesest kaugel olles umbes 19 korda vähem valgust ning sooja kui Maa ning sellepärast ei ole kauakestvaid päikesevarjutusi tekitav rõngas sääl sugugi õnnistuseks.

Ka paljud kuud ei moodusta sääl hiilgavat pilti, nagu meile vahest pääliskaudsel vaatlusel ehk näib. Nad on palju väiksemad kui Maa kuu ning suuremalt jaolt nii kaugel, et neid näeb väikeste ratastena ehk ainult suuremate tähtedena. Toredana peab aga Saturn oma lähedaimalt kuult vaadatuna paistma. See on umbes neli korda lähemal kui Maa kuu meile. Hiiglasuur on ta säält vaadates ning palja silmaga näeb kõiki üksik-asju rõngal ning tähel.

Kuid kindel on: Saturnilt ei vaatle ainuski elav olevus ilmaruumi imesid. Saturnil olles ei näeks me rõngast, päikest, kuid ega tähti. Ning seda väga lihtsal põhjusel: mõlemad hiiglaplaneedid, Jupiter ning Saturn, on praegu seisukorras, milles Maa miljonid aastad tagasi oli. Nende väline koor ei ole veel täiesti kõva. On võimalik, et nad veel punakalt helendavad. Igal juhtumisel on neil koor alles palav ja õhuke ning vahetevahel purustavad teda siin-sääl tulimassid, mida mõnedest nähtustest peab järeldama. Läbipääsemata paks udu ümbritseb Jupiterit ning Saturni. Vesi, mis hiljem neil okeaanid moodustab, kihiseb veel auruna ümber tähtede. Aurust ei näe läbi, ilmaki ei näe me Jupiteri ega Saturni pinda, samuti ei näeks me Saturnilt taevast juba sellepärast, et õhukesel palaval koorel elu võimatu on. Lunastav sõna: „Saagu valgus,“ ei ole sellele ilmale veel öeldud. Purpurses hämaruses rändab määratu suur kuul ilmaruumis. Nähes meie kuul Maa tulevikku, surnud, hävinud ilma, peame Jupiterit ning Saturni tulevate ilmadena vaatlema. Sest mitte ükski lilled ning inimesed, vaid ka tähed tekivad ning hääbuivad.

Bruno H. Bügeli järele.

Rinaldo Rinaldini ehk röövliliit.

. Noorte seiklused kolmes vaatuses, neljas pildis.

Z. Topeliuse järele Maisteri.

O s a l i s e d.

Magister Paas, õpetaja.
Proua Vali õpetajanna.

Koolipoisid, kes	otsustavad röövleiks hakata:
Robert Mäe,	Rinaldo Rinaldini.
Karl Kõrve,	Carl Moor.
Frans Hemmola,	Mazarino.
Juhan Harjake,	Gonzalov.
Jaagup Vallaste,	Lassemaiija.
Joosep Kivistik,	Must Joonas.

Koolitüdrukud, eelmiste õed, kes otsustavad hakata mustlastüdukuiks:

Aino Mäe,	Esmeralda.
Hilda Kõrve,	Preciosa.
Marie Hemmola,	Terzerola.
Liisi Harjake,	Tintomara.
Helmi Vallaste,	Canonada.
Roosa Kivistik,	Mogrebina.

Politseinik Lauk.
Külataat ja külaeit,
Kerjapoiss ja kerjatüdruk.
Vangivedaja.

Röövleid ja mustlastüdukuid võib olla ka kui palju tahes, kui nad aga endile võtavad kuulsad ja kangelaslikud nimed, nagu Cerberus, Polyfemos, Leichtweiss, Viarda, Xantippa, Bobelina jne. Juhtumised sünnivad esiti linnas, siis maal, natuke maad linna piirist eemal.

E s i m e n e v a a t u s .

K O O L .

Esimene pilt.

P o i s t e k o o l i t u b a .

Vahetund, magistri ära olles. Poisid hullavad. Valaste ja Kõrve veavad sõrme. Hemmola ja Harjake loevad kõva häälega Euklidesest geomeetria õpitükki. Mäe on vajunud lugema mingit raamatut, ja Kivistik loeb sama raamatut kõva häälega üle ta õla.

Kivistik (lugedes). Siis läks vahva Rinaldo Rinaldini tagasi Apenini mägedele, kutsus oma väe kokku ja ütles neile... Kas te olete vait, poisid!

Hemmola. Lase meid oma tükke õppida.

Harjake. Hoia oma sõrmi, Jossi. Mäletad mis magister ähvardas, kui me veel kord ei oska viiendat...

Kivistik. Ma tõestan sulle Euklidese abil, et sa oled argpüks. Kuule nüüd! Siis ütles Rinaldo Rinaldini... (Poisid kisavad). Olge ometi vait!

Kõrve. Noh, kui Rinaldo Rinaldini muud ei öelnud, siis võid selle küll oma teada pidada.

Mäe. Kasi mineima ja lase mind lugeda.

Kivistik. Ei, nii ütles see vahva Rinaldo: Poisid, ütles ta, maailm kiusab meid taga, me peame inimesi vihkama. Tulge, hakkame röövleiks!

Kõrve ja Vallaste. Hästi öeldud! Tubli, tubli!

Kivistik. Aga, ütles Rinaldo, ärme hakkame niisuguseiks röövleiks, kes röövivad vaeseid ja tapavad süütumaid. See oleks odav närusus...

Kõrve, Vallaste ja Hemmola. Nii jah, see oleks liig odav. Aga kuidas siis läks? Mis ta veel ütles?

Kivistik. Ei, ütles Rinaldo, me ei tohi röövida muid kui rikkaid, kes oma rikkuse vaeste käest kokku on riisunud. Ja siis me anname osa oma saagist vaestele.. Niimoodi teeme kõik maailmas jälle ühetasa ja õiguse järele.

Kõik poisid, pääle Mäe. See oli hästi öeldud. Küll oli see aga tubli mees! Kuidas siis läks?

Kivistik. Noh, siis ta hakkas röövliks...

Poisid (nagu enne). Noh, see oli hüva.

Kivistik (Mäele). Too raamat siia ja lase mind lugeda. Ikka sa oled nihuke tuhkapuss, istud ja mõtled üksinda. Mis sa õige mõtled?

Mäe. Mõtlen röövliks hakata.

Kivistik (halvakspanevalt). Sina või? Küllap jah!

Mäe (kargab ta kraesse kinni). Kas sa mind naerad?

Kõrve. Jäta juba, Robert! Ta ei kaalu ju sinu käes enam kui paigatud labakinnas. Terve kool ju teab, et sa meist kõigist oled tugevam.

Mäe (raputab Kivistikku). Või nõnda, kas sul veel himu on naerda.

Kivistik. Lase, lase olla. Ega's ma sind naernud.

Mäe. Naersid jah, ja sellepärast topin su pingi alla. (Paneb ta maha. Kõik poisid kogunevad ümber. Samas tuleb magister).

PaaS. Mis nüüd, vennikesed? Mis te niiviisi möllate koolis. Minge kohtadele. Mäe, tule siia. Kas sa löid Kivistikku?

Mäe. Tema naeris mind ja ma panin ta maha.

PaaS. Kivistik! Kas sa õrritasid Mäe oma kallale tulema?

Kivistik (nuttus). Kallis hää magister, mina olen süütu, üsna süütu, ei mina teinud midagi.

PaaS (näpistab teda kõrvast). Nii, nii, küll ma sind tunnen. . . Sina oled ikka süütu. . . Minge kohtadele. Ärge teinekord enam koolis kakelge. Seekord jäägu nüüd niisamuti. Võtke kriit kätte. Kas te nüüd ka veel geomeetriat pole selgeks saanud. Terve nädal on juba raisku läinud, see ei kõlba. Ma ei salli laisklemist. Harjake, kuidas on esimese raamatu viies väide? (Harjake masindab pääst lugeda). Joonista see tahvile, Hemmola. (Hemmola joonistab üsna valesti). See on valesti. Nii see on. (Joonistab ise). Tõesta, Kivistik.

Kivistik (kogeledes). Kui üks kül AB on sama suur kui teine kül BA . . . ja BA on sama suur kui AB . . .

PaaS. Mis lori see on! Kõrve!

Kõrve (ka kogeldes). Kui nurk ABC on sama suur kui. . . kui nurk ABC ja nurk ABC on sama suur. . .

P a a s. . . . kui ABC? Näha on, et sa geomeetrias sellest kaugemale ei ole pääsnud. Vallaste!

V a l l a s t e (ikka kogeldes). Kuna ABC on tasaküljeline kolmnurk ja kõik küljed tasaküljelises kolmnurgas on ühesuurused. . .

P a a s. Või nii. Küllap sa ise oled paras tasaküljeline kolmnurk ja ühesugused tasaküljelised te näite olevat kõik puha. Tõesta, Mäe! Sina oled ikka enne olnud tragi poiss, kuigi nüüd viimasel ajal oled saanud igasugu narrusi pähe.

M ä e. Ma ei oska tänast tundi.

P a a s. Kuidas sa julged? . . . Kas haige oled?

M ä e. Ei. Ma ei oska tundi ega taha ka osavasti valetada.

P a a s. Noh, on nüüd sinus muid vigu mis tahes, vähemalt sa ei valeta, seda ma tean. Kuid tundi pead sa oskama. Sa oled klassi primus; sina tohid kõige vähem laiselda.

M ä e. Ma luban esmaspäevaks õppida kahe tunni jao ja osata kui vett.

P a a s. Ei, kulla härra, see ei kõlba, õpingute üle tingida. Sensor. . . too vitsad siia. (Kivistik toob vitsakimbu ja näitab õpetaja selja tagant Mäele pikka nina). Tunnista kohe, mis sa oled teinud terve hommikupoole otsa.

M ä e. Ma olen küll lugenud. . . kuid mitte tundi. . . (Sirutab käed välja löödavaks).

P a a s (pane vitsad ära). Sinust tuleb kas ilmatu tubli mees, Mäe, või ilmatu suur lurjus. See on su oma valida ja annaks Jumal, et sa valiksid selle, mis parem on. Seekord annan sulle andeks, et sa õigust kõnelesid. Istu ja õpi esmaspäevaks pool enam. Kivistik. . . mis raamat see on, mis sa pingi taha panid?

K i v i s t i k (süütuma näoga). See oli grammatika, härra õpetaja. (Saadab raamatu käest kätte käima).

P a a s. Too siia. Ma tahan seda raamatut näha.

(Järgneb).

Üna ruuk.

TALVEHOMMIK.

Mõlemad, mina ja Arvin sõitsime suuskadel. Oli ilus talve hommik. Linn oli meil juba seljataga, ja kiiresti libisesime üle sätendava lume. Vaatasin tagasi. Linn pakkus üllatav ilusat pilti. Valged, lumised katused, värvirikkad seinad, päikeses sätendavad aknad sulasid kokku toredaks värvide mänguks. Suits tõusis noolsirgelt õhku . . .

Meie aga liugusime edasi, kunni jõudsime kõrge mäeseljaku juure. All oli järv, kaetud jääga ja omakorda paksu lumekattega. Endised jäljed tunnistasid, et siit varem ka oli alla lastud. Ootasin kui Arvin alla sõitis. Esialgu aeglaselt, siis kiiremini . . . nüüd kadus ta mäeseljaku taha . . . ja juba libises üle järve, peaaegu teise kaldani. Nüüd keerutab ta kübarat . . . kutsub mind. Juba libisengi . . . kui ruttu läheb . . . nüüd see hädaohtlik koht, nõksatus . . . lume pilv, peaaegu oleksin tasakaalu kaotand. Kuid juba olen järvel — lendan ruttu üle tasase pinna, sõbrast mööda . . .

Kui koju läksime hakkasid kiriku kellad lööma. Oli püha-päeva hommik.

K. E.